

Wiro en Wim van Heugten, *Watermolens in Noord-Brabant*. Utrecht: Uitgeverij Matrijs 2020, 224 pp., ISBN: 978-90-5345-502-9, hb.

MAURITS W.
ERTSEN

Als er een watergerelateerde technologie is die zowel wat onbekend als cruciaal is voor watergeschiedenis, zou dat wel eens de watermolen kunnen zijn. Ik bedoel dan niet de windmolens die water wegpompten – die zijn eigenlijk bijzonder goed bekend en worden ook regelmatig aangehaald als voorbeeld van ouderwetse dan wel briljante techniek. Nee, ik doel op molens die worden aangedreven door water. In de recente beweging in Nederland waarbij ook het water in Oost-Nederland meer geschiedenis krijgt (zoals in het project Stromend Landschap en de groeiende interesse in beekdalen) hebben ook watermolens de nodige aandacht gekregen.⁶

Regelmatig worden watermolens dan gepresenteerd als een vergeten technologie die meestal ook niet meer te vinden is als object. Tegelijkertijd wordt er dan op gewezen dat de sporen van de watermolen nog wel in het landschap zijn te vinden, bijvoorbeeld door hoogteverschillen, door plantensoorten die konden groeien omdat de molen het waterpeil beïnvloedde, door de extra waterlopen die zijn gegraven of door het wegenpatroon. Kortom, wat de redactie van het internationale tijdschrift *Water History* al opmerkte over getijdenmolens (een speciale vorm van watermolen), geldt ook voor watermolens in het algemeen: ‘understanding the history of a tide mill requires an analysis of the material and cultural uses and meanings of water’.⁷

In Noord-Brabant vinden we watermolens van allerlei pluimage, waaronder ook getijdenmolens, zo leert ons het boek van Wiro en Wim van Heugten. Het mooi uitgevoerde boek geeft een zeer uitgebreid, goed gedocumenteerd overzicht van de watermolens die in Noord-Brabant hebben gestaan en waarvan de meeste inderdaad zijn verdwenen. Het boek bespreekt in een vijftal, overwegend thematische hoofdstukken achtereenvolgens de molens in het landschap, de techniek en het gebruik van de molens, hoe eigendom was geregeld, welke rechten en plichten er nou waren en hoe de molens verdwenen en deels werden hersteld. Daarnaast is er een zeer omvangrijk en gedetailleerd overzicht van de Noord-Brabantse watermolens. Een en ander is rijk geïllustreerd.

Ik vind dit een leuk en informatief boek. Hoewel de thematische opbouw van de hoofdstukken hier en daar wat overlap geeft in de informatie die wordt gedeeld, is er ook het voordeel dat de lezer die zich vooral richt op een van de aspecten, toch een volledig beeld krijgt. Een boek waarin alle molens in een gebied worden benoemd, heeft verder ook de neiging hier en daar wat opsommerig te worden. Daar staat dan weer tegenover dat er een groot aantal interessante details over de molens wordt aangeboden. De overzichtskaart in het boek (op pagina's 46-47) is heel mooi en daagt de lezer uit de molens en hun korte typering per molen op de pagina's daarna allemaal te bekijken. Ik ken de hoeveelheid werk die in dit soort kaarten (en projecten in het algemeen) gaat zitten, maar dacht toch stiekem bij het lezen van het boek hoe prachtig het zou zijn als er ook meer thematische overzichtskaarten in het boek waren opgenomen (alle molens van een bepaald type, alle privémolens, et cetera). Een website op basis van dit imposante project en fraaie boek, waar de bezoeker een eigen kaartbeeld kan maken, zou erg leuk zijn en nog meer welverdiende aandacht geven aan de watermolens van Noord-Brabant.

6 www.stromendland-schap.nl; www.stowa.nl/publicaties/handboek-beken-en-erfgoed-beekdallandschappen-met-karakter; www.erfgoeddeal.nl/projecten/klimaatadaptatie/watermolenland-schappen-voor-klimaatadaptatie.

7 J. Tempelhoff e.a. 'Where has the water come from?', *Water History* 1 (2009) 1-8.

